

'Ik mag niet aan mezelf twijfelen' Jan Eikelboom

Jan Eikelboom: 'De samenleving is hyperig geworden. Ik wil pleiten voor bezinning. Daar hoef je niet voor naar de kerk te gaan. Voor mij is mijn fietsclub de nieuwe gemeente.'

Foto Mark Kohn

Jan Eikelboom (Heinkenszand, 1964) is journalist. Al een kwart eeuw doet hij voor tv verslag van oorlogen, revoluties en opstanden in de wereld. In het dit jaar verschenen boek 'Achter het front' doet hij verslag van zijn leven als oorlogsverslaggever.

ARJAN VISSER

I Gij zult geen andere goden voor mijn aangezicht hebben

"Mijn vader was zo'n linkse dominee: Derde Wereld, IKV, tegen de kernwapens, eerst PPR, later PvdA, moest niets hebben van het CDA. Gereformeerd, principieel, integer. Mijn ouders hebben de kernwaarden van het geloof, de zorg voor je naasten, aan hun vijf zonen doorgegeven en ons tegelijkertijd vrijgelaten om een eigen keuze te maken. Ik denk dat ik mij daardoor nooit heb hoeven afzetten tegen het geloof, maar ik ben het op een of andere manier toch, ergens onderweg, verloren. Ik durf niet te beweren dat er geen God is, maar ik ben in elk geval geen praktiserend gelovige meer. Je moet je eigen leven zin geven en dat kan prima zonder iemand

die zegt hoe het hoort of in wiens geest je dan wil leven. Die verantwoordelijkheid moet je zelf dragen.

"Ik vraag me, geconfronteerd met alle ellende in oorlogsgebieden, nooit af wat de zin van het leven is. Waarom gebeurt dit, wat is het doel? Nee. Ik constateer, ik registreer. Zo gaat het in de wereld, en zo zal het waarschijnlijk altijd in de wereld blijven gaan. Waarom zou ik daar wanhopig van worden? Ik moet het van mij afschuiven, anders kan ik dit werk niet volhouden. Ik ben betrokken bij de mensen die ik interview, maar ik trek mij hun leed niet persoonlijk aan. Ik ben geen idealist of een wereldverbeteraar. Ik vertel verhalen. Verhalen vertellen onder moeilijke omstandigheden; dat is mijn talent, dat is mijn taak. Die taak voer ik zo goed mogelijk uit - zodat niemand straks kan zeggen: 'Dit hebben we nooit geweten' - maar daar houdt het op."

II Gij zult u geen gesneden beeld maken noch enige gestalte van wat boven in de hemel, noch van wat beneden op de aarde, noch van wat in de wateren onder de aarde is

"Of werk mijn afgod is weet ik niet, maar het is in elk geval mijn grootste passie. Elke reis, met name naar die oorlogsgebieden, is een stap in het grote onbekende. Je gaat de grens over en je weet niet wat je zult aantreffen. Als het lukt om in die chaos een verhaal te maken, geeft dat een enorme kick. Het zit hem dus niet in de angst of de spanning - anders ging ik wel bungeejumpen - maar in het op de juiste momenten op de juiste plaatsen zijn. Ik zou nu graag naar Aleppo gaan, om te zien wat er precies gebeurt met de vatenbommen die worden gegooid, maar de route ernaartoe is te gevaarlijk, dus we hebben die reis

moeten afblazen. Ja, goed, dat gevaar speelt dus wél een rol: je hebt die angst - leven op de rand, alle poriën open - ook nodig om daar goed te kunnen functioneren. Het is avontuurlijk, ik leef in een jongensboek, maar dat wil helemaal niet zeggen dat ik dit werk voor altijd wil blijven doen. Vorige week moest ik een reportage maken over de participatiesamenleving in Barneveld en ik moet je zeggen dat ik het heerlijk vond om mij even niet met oorlogen of conflicten bezig te houden. Oorlogsverslaggever is niet mijn identiteit. Ik ben een geboren journalist die toevallig in dit vakgebied terecht is gekomen."

III Gij zult de naam van de Here, uw God, niet ijdel gebruiken

"Ik ben van het vrije woord - want journalist - maar als het gaat over religieuze zaken vraag ik me wel eens af waarom er zonodig gekwetst moet worden. Kwetsen om het kwetsen, hoor mij eens even lelijke dingen over moslims zeggen: wat is daar nou de fun aan, het nut van? Ik heb me ook altijd geërgerd aan dat gezeur over het handen schudden. Waarom zou je een imam, tegen zijn diepste geloofsovertuiging in, dwingen om een vrouw een hand te geven? En waarom zou je een vrouw, in Nederland, verbieden om een hoofddoek te dragen? Omdat het een symbool van onderdrukking is? Ik ken genoeg moslima's die uit vrije wil een hoofddoek dragen. Bepalen dat je zo'n ding niet mag omdoen, is óók een vorm van onderdrukking."

IV Gedenk de sabbatdag, dat gij die heiligt, zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen; maar de zevende dag is de sabbat van de Here uw God, dan zult gij geen werk doen

"Zelfs 'Nieuwsuur' zendt nu uit op zondag. Is er dan niets meer heilig? Je houdt het niet tegen, dat snap ik wel, maar toch vind ik het jammer dat we die zondagsrust langzaam maar zeker zijn kwijtgeraakt. Vierentwintig uur per dag, zeven dagen per week: dat dendert en raast maar door! De samenleving - en dus ook het nieuws - is hyperig geworden: vandaag staan de kranten vol van een of andere verschrikkelijke gebeurtenis die twee dagen later alweer vergeten is. Daarom zou ik willen pleiten voor bezinning. Daar hoef je niet eens meer voor naar de kerk te gaan. Voor mij is mijn fietsclub de nieuwe gemeente. Mijn broeders zijn een paar heren op leeftijd. We verzamelen rond kerktijd, om half tien. Dan gaan we rijden, we stoppen onderweg voor koffie, we babbelen wat en maken zo de honderd kilometer vol. Al mijn gedachten verdwijnen tijdens het fietsen en er ontstaat ruimte voor nieuwe dingen in mijn hoofd."

V Eer uw vader en uw moeder

"Mijn vader is een wijze, belezen man. Zijn preken duurden me véél te lang, maar dat ze goed doortimmerd waren, was me wel duidelijk. Hij stond niet alleen op de kansel om een boodschap te verkondigen, maar hij ging ook op huisbezoek en kon goed luisteren. Misschien heb ik die aspecten - vertellen en luisteren - van hem meegekregen. Hij is nog steeds heel betrokken bij wat ik doe. Vroeger belde hij mijn vier broers voortdurend: 'Jan komt vanavond op televisie!' Dat begon hen op den duur natuurlijk vreselijk te irriteren. Op een dag belde een van die jongens hem op en zei: 'Zeg, ik sta in de file op weg naar mijn werk, zou je mijn broers daar even over kunnen bellen?' Mijn vader begreep de boodschap en houdt zich sindsdien wel een beetje in... ach, ik vind het ook wel mooi, ergens, dat hij zo trots op mij is. Nee, ik doe het niet voor hem, nooit gedaan; ik heb nooit de behoefte gehad om mezelf te bewijzen ten opzichte van iets of iemand. Ik ben gezegend - of nou ja, het is een zegen en een

vloek tegelijk - met een enorm zelfvertrouwen. Ik ben hier gewoon goed in. Klaar.

"Die rotsvaste overtuiging kan voor minder zelfverzekerde mensen heel intimiderend zijn, maar goed, journalisten zijn betweters, toch? En in de televisiejournalistiek - zeker de crisisjournalistiek - is het allemaal nóg een graadje erger, omdat daar de druk ook groter is. De deadlines zijn kort, de omstandigheden zijn vaak extreem, je moet in een split second beslissingen nemen. Dan mag je niet aan jezelf of aan je verhaal twijfelen. En als iets mislukt, moet je daar niet door van slag raken. Ik ben er inmiddels van overtuigd geraakt dat niets zonder reden gebeurt. Vraag me niet wie of wat daar achter zit, maar alle dingen lijken een bedoeling te hebben. Het komt uiteindelijk altijd goed. Je moet gewoon een beetje met het leven meebewegen. Je komt niet altijd op de plek waar je naartoe op weg was, maar dat maakt niet uit. Vanuit het perspectief van een verhalenverteller is het vaak mooier om ergens anders uit te komen, want de verhalen die je van tevoren had bedacht, zijn vaak al verteld en niets is zo spannend als de dingen die je niet had kunnen bedenken.

"Ik vind het moeilijk om te zeggen of ik op mijn vader lijk... goed, hij heeft ook geen gebrek aan zelfvertrouwen, maar ik denk dat hij meer aanwezig is dan ik. Beetje dominant. Wat dat betreft lijk ik meer op mijn moeder. Ze is nuchter, down to earth, niet iemand van de grote gebaren. Mijn moeder is iemand die de rust bewaart. Ze is er altijd en zorgt goed voor alles en iedereen. Eigenlijk vullen die twee elkaar gewoon heel goed aan. In dat opzicht lijkt hun huwelijk op het mijne, maar verder kan ik niet zeggen dat ik hun voorbeeld volg. Zij hadden veel meer tijd voor hun kinderen. Daar zou ik me wel bezwaard over kunnen voelen, maar goed, onze kinderen weten niet hoe het anders had kunnen zijn. Het is zoals het is en ik hoop dat zij straks, net zoals ik nu, zullen zeggen dat het goed is geweest."

VI Gij zult niet doodslaan

"Ik denk niet dat ik iemand zou kunnen doden. Ik heb zelfs nog nooit een wapen vastgepakt. Die rebellen vinden het grappig als je met zo'n kalasjnikov op de foto wil. Het is raar, ik heb soms echt het gevoel in een slechte Amerikaanse B-film terecht te zijn gekomen. Jongens met spiegelzonnebrillen en bandana's, pakjes sigaretten onder de mouwen van hun T-shirts. Dat zijn mensen die tot voor kort nog gewoon bakker, dokter of leraar waren. De oorlog breekt uit en ze gaan helemaal door het lint. Ik kijk er met verbijstering naar, maar ik weet tegelijkertijd dat het overal kan gebeuren. Ja, ook in Nederland. Kijk eens hoeveel emotie Zwarte Piet teweeg heeft gebracht, nee, serieus: al de woede die er vrijkomt als mensen het gevoel hebben dat de nationale identiteit wordt bedreigd. En dat ging dan alleen nog maar over Zwarte Piet! Nederlanders geloven immuun te zijn voor de barbarij omdat ze, ten diepste, neerkijken op mensen in Afrika of in het Midden-Oosten. Dat is toch een mindere soort, onbeschaafd, achtergebleven in hun ontwikkeling. Die lui vinden het ook helemaal niet zo erg als hun kinderen doodgaan of om als vluchteling in een bordkartonnen huisje te moeten leven. Het zijn een soort wilde beesten die zich op een of andere manier altijd wel zullen redden. Ik wil laten zien dat het niet zo is; dat deze mensen nog niet eens zo lang geleden normale burgers met een fatsoenlijk leven waren, net als wij. Maar ik wil ook de andere kant van de medaille tonen: net als zij, zijn wij in staat om elkaar de vreselijkste dingen aan te doen."

VII Gij zult niet echtbreken

"Mijn vrouw en ik zijn al bijna een kwart eeuw samen. Ik zou je een rijtje kunnen geven van de dingen die ik fantastisch vind aan Co, maar wat is nou de kern? Cobie komt uit Fijnaart, een dorpje in de vette klei van West-Brabant, een plaats waar echt he-le-maal niets te beleven is. Arbeidersgezin. Mavo is goed

genoeg. En toch heeft ze zich uit dat milieu ontworsteld en is ze nu directeur van Het Huis Utrecht, een instelling voor podiumkunsten. Dat heeft ze voor elkaar gekregen en tegelijkertijd heeft ze zich altijd op een tweede plan gezet, zichzelf weggecijferd, voor het gezin gezorgd - nee, het is natuurlijk niet alleen maar waardering die ons bij elkaar houdt. De vlam van verliefdheid is op een gegeven moment gedoofd, maar daar is houden van voor in de plaats gekomen. Ik heb nooit de behoefte gehad om dat gevoel, van zo'n begin, weer bij een ander te zoeken. Wij hebben het goed samen. Dat ik voor mijn werk steeds weg moet, heeft daar niets mee te maken. Sterker nog: we moeten elke keer opnieuw aan elkaar wennen als ik terugkom. De eerste dagen verlopen steevast moeizaam, ze schuren een beetje, alsof we allebei onze eigen plek weer moeten vinden. Dat dit elke keer weer lukt, is waarschijnlijk het grootste bewijs van onze liefde."

VIII Gij zult niet stelen

"Er zijn in mijn vakgebied twee manieren waarop je iets kunt stelen: je leest iets in de krant en je gaat dat verhaal óók maken - dat is eigenlijk lenen - of je probeert je collega's voor te zijn en er op allerlei manieren voor te zorgen dat zij niet in de buurt van het verhaal kunnen komen. Dat leidt in die hotels waar we, steeds met dezelfde mensen, worden ondergebracht vaak tot komische situaties: 'Wat ga jij morgen doen?' 'O, geen idee.' Maar de volgende dag staat iedereen op dezelfde plek, voor exact hetzelfde verhaal."

"Ik ben al een tijd geleden met dat doorzichtige gedoe gestopt. Ik zeg gewoon wat ik ga doen. Het kan mij niet zo veel schelen of een ander vervolgens hetzelfde gaat doen; ik doe het toch op mijn eigen manier. Bovendien: er is genoeg voor iedereen. Als iemand mij is voor geweest, vind ik wel een ander verhaal om te vertellen."

IX Gij zult geen valse getuigenissen

spreken tegen uw naaste

"Iedereen heeft zijn eigen waarheid. Dus zoom ik in op de werkelijkheid - een soort subcategorie van de waarheid - en breng een snippet van die werkelijkheid, dat wat afwijkt van het gewone, als nieuws. In dat ene compartimentje moeten alle feiten kloppen en zelfs dát blijkt razend ingewikkeld te zijn. Je loopt al die risico's, je belicht alle kanten, maar aan het einde van de rit vraag je je nog steeds af hoeveel er nou werkelijk van klopte. Heb ik het wel goed gezien? Ben ik niet belogen? Gebruikt? Daarom probeer ik geen alomvattende waarheden meer te vertellen. Ik laat zien wat ik zie. Ik laat de context zien, maak voorbehoud, geef ruimte aan twijfels: dat is mijn manier om zo eerlijk mogelijk verslag te doen."

X Gij zult niet begeren uws naasten huis; gij zult niet begeren uws naasten vrouw, noch zijn dienstknecht, noch zijn dienstmaagd, noch zijn rund, noch zijn ezel, noch iets dat van uw naaste is

"Mijn werk moet goed zijn, boven de middelmaat, maar wat ik doe gaat nooit ten koste van anderen. Ik vertrouw op mijn eigen kracht. We bestrijden elkaar met dezelfde wapens op hetzelfde moment. En dan wint de beste. Mijn privéleven is veel minder meeslepend. Thuis hang ik het liefst op de bank. Die rust, die saaiheid, heb ik nodig als tegenhanger van de adrenaline en de gekte. Geen mens houdt het vol om een leven lang langs de rand van de afgrond te scheren."